

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На прерах рукопису

ВІНІЧЕНКО Ігор Іванович

УДК 631.115 (477.63/.64)

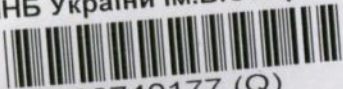
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ
ФЕРМЕРСТВА В ПРИДНІПРОВСЬКОМУ РЕГІОНІ

Спеціальність 08.06.01 - Економіка підприємств і
форми господарювання

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дніпропетровськ - 1996

00740177 (Q)

АВ 34.117

Робота виконана в Дніпропетровському
державному аграрному університеті

Науковий керівник - кандидат економічних наук, доцент
Макаренко Петро Миколайович

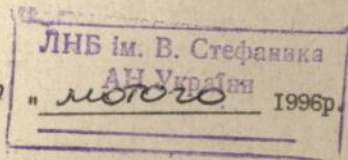
Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Мосіжк Пилип Омел'янович;
кандидат економічних наук, доцент
Мещерський Ростислав Георгійович

Провідна організація - Харківський державний аграрний
університет імені В.В. Докучаєва

Захист відбудеться "14" березня 1996р.
о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради
К 03.03.02. по захисту дисертацій на здобуття наукового ступе-
ня кандидата економічних наук в Дніпропетровському державному
аграрному університеті за адресою: 520600, м. Дніпропетровськ 27,
вул. Ворошилова, 25, ауд. 403.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Дніпропетров-
ського державного університету.

Автореферат розісланий " 7 " лютого 1996р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої
ради, кандидат економічних наук, доцент

Плаксієнко В.Я.

Влас

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сільське господарство України, як і вся економіка, знаходиться в глибокому кризовому стані. Головний напрямок перетворень в аграрному секторі економіки АПК - запровадження різноманітних форм гласності та господарювання, перехід сільського господарства на ринкові відносини, соціально-економічну базу яких складає вільне підприємництво.

В сільському господарстві Придніпровського регіону, як і в цілому по Україні, поширюється приватна власність на засоби та результати виробництва. На її основі створюються індивідуальні, а частіше всього сімейні селянські (фермерські) господарства. Переважно такі господарства використовують найману працю, але в обмежених випадках.

Сьогодні значна частина фермерських господарств знаходиться на стадії становлення, і здійснюють свою діяльність на застарілих технологіях, низькому рівні технічної забезпеченості, та недостатній професійній підготовці фермерів. Але головним гальмом розвитку фермерства є та обставина, що формування ринкового середовища та цивілізованого підприємництва лише почалось. Приватний сектор в усіх галузях народного господарства, в т.ч. і аграрному секторі, тільки зароджується. Тому в формуванні фермерського устрою поки що більше проблем, ніж досягнень, рішення яких можливе як в регіоні, так і масштабах національної економіки. Таким чином, методологічне, теоретичне і практичне значення досліджуваної проблеми і її відносна нерозробленість визначають актуальність подальшого наукового пошуку в цьому напрямку, його мету та завдання.

Метою і завданнями дослідження є аналіз соціально-економічних проблем та пошук шляхів розвитку фермерського виробництва Придні-

провського регіону в умовах багатуукладної економіки. Сьогодні необхідно обґрунтувати такі варіанти розвитку приватних господарств, згідно яких потенціал фермерства, разом з іншими формами господарювання, буде максимально сприяти приросту темпів виробництва в аграрному секторі. Це потребує вирішення таких завдань:

1. Виходячи з позиції теорії та практики застосувати системний підхід до вивчення формування та функціонування фермерства як одного з устроїв у сільському господарстві.

2. Оцінити нагромаджений досвід розвитку фермерського виробництва, ступінь реалізації його потенціалу, та дієвість процесу деколективізації, її необоротність.

3. Вивчити в зональному аспекті особливості розвитку селянських (фермерських) господарств Дніпропетровської області.

4. На основі аналізу сучасного стану розвитку і виявлених закономірностей розробити раціональні параметри структури виробництва стосовно основних типів фермерських господарств рослинницького і тваринницького напрямків.

5. Визначити систему економічних та соціальних факторів, що впливають на розвиток селянських (фермерських) господарств.

Об'єктом дослідження є фермерське виробництво, як форма господарювання в аграрному секторі окремих природно-економічних, адміністративних районів і в цілому по Дніпропетровській області - складової частини Придніпровського регіону.

Інформаційною основою дослідження є дані офіційних матеріалів обласного управління статистики, науково-дослідних установ, довідково-нормативні матеріали і наукова література по досліджуваній проблемі, а також результати власних спостережень в фермерських господарствах України та США.

Методологія і методика дослідження. Теоретичною і методоло-

гічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, системний підхід до вивчення економічних явищ, законодавчі та нормативні акти владних структур країни, наукові праці українських та зарубіжних вчених з проблем становлення і розвитку процесу фермерського виробництва в умовах переходу до ринкових відносин.

Широкий аспект досліджуваних питань визначив застосування різноманітних методів дослідження. Використовувались абстрактно-логічний, економіко-статистичний, монографічний, розрахунково-конструктивний методи та економіко-математичного моделювання.

Наукова новизна дослідження полягає в наступному:

1. Досліджено природу фермерського виробництва та його функціонування в умовах різноманітних форм власності і господарювання в системі АПК.

2. Опрацьовані методичні підходи вирішення соціально-економічних проблем і основних напрямків розвитку селянських (фермерських) господарств.

3. Вперше обґрунтовано і розроблено для Придніпровського регіону раціональні параметри виробничої структури основних типів рослинницьких і тваринницьких господарств.

4. Визначені тенденції і закономірності поєднання галузей, та розроблені пропозиції відносно раціональної внутрішньогосподарської структури різних типорозмірів фермерського землекористування і землеволодіння.

Результати досліджень дають підставу винести на захист наступні положення:

- основні напрямки реформування в аграрному виробництві відносин власності і створення різноманітних форм господарювання;
- оцінку розвитку та економічну ефективність селянських (фермерських) господарств в порівнянні з суспільним сектором сільсь-

когосподарського виробництва;

- шляхи вирішення соціально-економічних проблем розвитку фермерського виробництва в складі аграрного сектору економіки;

- обґрунтування раціональної структури виробництва фермерських господарств.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що одержані реальні результати по оптимізації виробничої структури установлених типорозмірів селянських (фермерських) господарств враховують вимоги раціонального використання матеріальних ресурсів та затрат праці, з однієї сторони, і обмежені специфічними умовами невеликої площі земельних угідь, з другої. В зв'язку з цим, розроблені рекомендації мають практичне значення і можуть використовуватися всіма фермерськими господарствами Придніпровського регіону.

Апробація роботи. Рекомендації по оптимізації виробничої структури фермерських господарств схвалені технічною радою Дніпропетровського обласного управління сільського господарства та продовольства і прийняті до впровадження в фермерських господарствах області.

Результати досліджень доповідались на науково-вирішничих конференціях: "Формування економічної механізми ринкових відносин АПК" (м. Дніпропетровськ, 1993 р.), "Організаційно-економічні та фінансово-кредитні проблеми ринкового реформування аграрного виробництва" (м. Дніпропетровськ, 1994 р.).

По досліджуваній проблемі автором опубліковано 9 робіт, загальним обсягом 1,2 друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаної літератури. Вона викладена на 188 сторінках машинописного тексту, містить 24 таблиці. Список використаної літератури вклю-

часе 216 найменувань, з яких 11 зарубіжних авторів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі - "Сутність селянського (фермерського) устрою в умовах багатокладної економіки" підкреслюється важлива роль сімейних фермерських господарств в країнах ринкової економіки та в Україні. Фермерський уклад життя, що поширюється в умовах переходу до ринкової економіки, повинен розвиватися поряд з іншими формами господарювання, доповнювати їх, інтегруватися з ними. Неоднорідність господарств по своєму складу поділяє їх на три основні категорії: сімейні, спільні і корпоративні спілки. Розглядаючи напрямки розвитку фермерства в трьох напрямках, автор приходить до висновку, що індивідуальне фермерство потребує розвитку орендних відносин і при незначних розмірах землеволодіння замикається в рамках натурального господарства. Висловлюється точка зору, що спільні ферми являються перехідною формою від індивідуальних форм господарювання до корпорацій. Головним і невід'ємним фактором фермерського устрою є приватна власність. Визначивши цю економічну категорію як спосіб володіння і розпорядження засобами виробництва, з'ясовується, що приватна власність по своїй суті створює реального власника, усуває з соціального і господарського життя можливість позаконотичного примушення до праці, створює самостійні, незалежні від державної політичної влади суверенні суб'єкти економіки.

Господарська система, основана на тотальному одержавленні власності і господарюванні вичерпала свої можливості. В економічному і соціальному аспектах стала менш ефективною ніж соціальне ринкове господарство, а в суугобо економічному - гірше класичного товарного господарства, на зміну якого вона прийшла.

В другому розділі "Рівень господарювання і проблеми селянсь-

бових трав та соняшнику, IV - овочі; в тваринництві V- виробництво молока і яловичини, VI - виробництво молока, VII - відгодівля великої рогатої худоби, VIII - відгодівля свиней. В сучасних умовах більшого розвитку набули господарства рослинницьких типів спеціалізації, бо в них, в порівнянні з тваринницькими, менша фонд місткість виробництва. Провідна роль господарств рослинницьких типів спеціалізації збережеться і в наступний період, що вимагає першочергового відпрацювання питань вдосконалення їх виробничої структури, орієнтованої на одержання максимального доходу при мінімальних затратах праці.

Дослідження показали, що досягнення цієї мети забезпечується при впровадженні шестирічних інтенсивних сівоземів в типорозмірах господарств з землекористуванням 25 і 50 га ріллі, та трьохрічних сівоземів при землекористуванні 10 га ріллі. Трудова зайнятість фермерів в господарствах оптимальних варіантів визначається прийнятою номенклатурою культур і структурою виробництва (табл. I).

Таблиця I

Оптимальна структура посівних площ в фермерських господарствах рослинницької спеціалізації виробництва, %

Культури	Фактично в середньому на господарство в 1994р.	Рекомендована оптимальна структура посівів в типах господарств			
		I	II	III	IV
I	2	3	4	5	6
Зернові і зернобобові, всього	74,9	70	78	60	
		81	78	60	
		10	12	30	
з них озима пшениця	14,9	12	12	20	

П. одержання таблиці I

I	2	3	4	5	6
ячмінь	37,8	5	5	10	
кукурудза	2,5	10	56	20	
горох	3,3	10	6		
гречка	12,0	35	46		
Технічні, всього	20,0	44	16	10	
в т.ч. соняшника	17,1	20	16	10	
		9	6	10	
			6	10	
Овочі, всього	0,4				65
					58
					13
в т.ч. помідори	0,15				10
					13
огірки	0,05				12
					13
капуста	0,1				12
		10		20	35
Кормові, всього	4,7	10		20	42
		10		20	22
в т.ч. багаторіч. трави	2,4			20	25
				10	
з них трави на насліддя				10	
Всього ріллі, га	27,5	25	25	25	25

Примітка:

чисельник: критерій оптимізації - максимум валового доходу;
знаменник: критерій оптимізації - мінімум затрат праці.

Оптимальні варіанти структури посівів сільськогосподарських культур помітно відмінні від фактично існуючої. Збільшення площі

землекористування в усіх типах господарств до 50 га ріллі спричи-

ніює збільшення валового доходу, зменшення затрат праці.

Збільшення площі землекористування до 50 га ріллі спричиняє збільшення валового доходу, зменшення затрат праці.

Збільшення площі землекористування до 50 га ріллі спричиняє збільшення валового доходу, зменшення затрат праці.

Збільшення площі землекористування до 50 га ріллі спричиняє збільшення валового доходу, зменшення затрат праці.

Збільшення площі землекористування до 50 га ріллі спричиняє збільшення валового доходу, зменшення затрат праці.

Збільшення площі землекористування до 50 га ріллі спричиняє збільшення валового доходу, зменшення затрат праці.

кого (фермерського) сектору виробництва Дніпропетровської області", наводяться результати аналізу, який виявив, що індивідуальний приватний сектор в загальному обсязі виробництва сільськогосподарської продукції в області, починаючи з 1991 р. значно збільшився і за звітний рік становить - 36,3 % загального обсягу. Якщо суспільний сектор за 1991-1994 рр. має тенденцію до зниження виробництва продукції, то приватно-індивідуальний набирає темпи розвитку. Це характерно і 2471 фермерським господарствам області. Здебільшого це невеликі за розмірами господарства. Так, 63 % мають розмір ріллі до 30 га і тільки 0,4 % - більше 100 га. Величина земельних ділянок дещо диференційована по зонах. Якщо в середньому по області вона становить 27,5 га, то в південній природно-економічній зоні (32,8 % загальної кількості господарств) - 21,6 га, центральній (26,8 %) - 28,1 га, а в північній (40,6 %) - 31,2 га. Простежується тенденція збільшення площі землекористування фермерів з півдня на північ. В роботі в зональному аспекті детально аналізуються результативні показники господарювання в залежності від розмірів і структури виробництва.

Визначено, що на сучасному етапі фермерству властива спеціалізація виробництва продуктів рослинництва. В 1994р. в середньому на три ферми приходилось лише 2 голови великої рогатої худоби, на 10 господарств - 9 голів свиней і в середньому на господарство - 6 голів птиці. На своєму подвір'ї 10 % фермерів зовсім не має сільськогосподарських тварин. Це обумовлено більш високою капіталомісткістю тваринництва і більш значним терміном її окупності.

В рослинницьких фермах в структурі посівів найбільшу питому вагу займають зернові - 75 %, серед яких на ячмінь приходить - 37,8 % і гречку 11,9 %. Технічні культури займають 20,2 % посівів, з них соняшника - 17,2 %. В зональному аспекті зернова група по

Фермерських господарствах деяких адміністративних районів досягає 92,3 %. Внаслідок цього валовий дохід господарств формується в основному за рахунок вирощування зернових культур.

Недостатній рівень кваліфікації фермерів, відсутність розрахованої на фермерські господарства системи машин, що зумовлює порушення ряду технологічних вимог, спричиняють більш низьку урожайність культур в цих господарствах в порівнянні з суспільним сектором аграрного виробництва. Доходи від господарювання фермерів низькі, вони не забезпечують ведення розширеного відтворення на власній основі. Тому 12 % фермерських господарств мають натуральний вираз.

В третьому розділі "Обґрунтування виробничої структури і організаційно-економічних напрямків подальшого розвитку селянських (фермерських) господарств в Придніпровському регіоні" проведено дослідження оптимізації структури виробництва продукції на прикладі 48 модельних господарств.

В Придніпровському регіоні (Дніпропетровська, Запорізька та Кіровоградська області) станом на I.01. 1995 р. середній розмір землекористування фермерського господарства складає 30,4 га сільськогосподарських угідь, з них рілля - 27,1 га. Тому для зручності розрахунків прийнято базовим розмір землекористування в обсязі 25 га рілля. З метою порівняння здійснено розрахунки також на 10 і 50 га рілля. Критерієм оптимальності є максимум валового доходу та мінімум затрат праці.

Вирішення поставленого завдання здійснено на прикладі 8 найбільш вірогідних типів господарств за їх виробничою спеціалізацією. В залежності від провідних галузей це такі типи: в рослинництві I тип - зернові культури та цукрові буряки, II - зернові та технічні культури, III - зернові культури, виробництво насіння со-

няє зміну структури посівних площ. Так, в господарствах I-го типу характерним є розширення площ посіву цукрових буряків, зернова група зменшується до 60 % проти 70 %. Внаслідок цього валовий дохід в розрахунку на 1 га ріллі збільшується в 2,3 рази.

В господарствах II-го типу оптимальним є насичення сівозміни зерновими культурами до 60 % і технічними – до 30 %. Це призводить до збільшення доходу в розрахунку на 1 га ріллі на 33,2 %.

В господарствах III-го типу структурні зрушення посівів сільськогосподарських культур, визвані збільшенням площі землекористування до 50 га ріллі, обумовлюють підвищення розміру валового доходу в розрахунку на 1 га ріллі на 22,3 %.

В господарствах IV-го типу найбільш значна трудомісткість виробництва: тут затрати ручної праці в розрахунку на 1 га ріллі в 10 - 22 рази більші, ніж в господарствах інших типів. В сукупних затратах праці витрати ручної досягають 61,9 - 66,8 %. При збільшенні площі землекористування в господарствах IV-го типу до 50 га ріллі затрати ручної праці зменшуються, а механізованої – збільшуються. Специфічні особливості окремих типів фермерських господарств впливають на відмінність ресурсомісткості виробництва, що потребує не однакової кількості виробничих ресурсів і їх структури (табл.2). Як відомо, в сучасних умовах рівень забезпечення фермерських господарств виробничими ресурсами є найбільш дієвим обмежувачим фактором розвитку цього сектору АПК. Вибираючи тип господарської спеціалізації фермер має оцінити свої можливості в цьому відношенні, включаючи і наявність ресурсу праці. Якщо в зерно-буряковім виробництві в розрахунку на 1 лядино-годину праці одержують 6,1 тис.крб. валової продукції (в закупівельних цінах 1993р.) і 3,2 тис. крб. валового доходу, то при виробництві зерна, насіння багаторічних трав і соняшнику – відповідно 6,0 і 3,0 тис.крб.

Таблиця 2

Потреби виробничих ресурсів модельних типів фермерських господарств та економічна ефективність їх розвитку

Показники	Типи господарств			
	I	II	III	IV
I	2	3	4	5
Витрати добрив: мінеральних ц д.р.	46	37	27	80
	39	34	28	61
органічних, т	333	726	425	1930
	258	710	250	1970
Витрати пального, ц	29	31	28	59
	27	26	26	56
Затрати праці, люд.-год	1276	1212	1019	26439
	992	1120	963	22157
	842	787	675	17657
в т.ч. не механізованих робіт, люд.-год	664	747	634	14475
Вартість валової продукції на 1 га (в цінах 1993 р.), тис.крб.	7757	6296	6131	35232
	6352	5633	5776	30853
Матеріальні витрати, всього, тис. крб.	3617	3467	2954	7692
	2925	2939	2729	7114
в т.ч. питоме ваге утримання основних засобів, %	53,9	59,2	62,5	51,0
	61,3	60,2	62,2	52
	99,5	90,3	90,4	90,6
з них паливо, %	90,1	89,9	90,5	89,2
насінина, добрива, ядохімікати, гербіциди, %	42,4	38,1	31,2	49,9
	33,6	29,2	30,2	47,6
	3,7	2,7	6,3	0,1
електроенергія, %	5,1	6,3	7,6	0,1
	4140	2819	3177	27640
Валовий дохід, всього, тис.крб.	3427	2694	3046	23739
	165,6	112,8	127,1	1102
на 1 га ріллі, тис.крб.	137,1	107,8	121,3	950

Як відомо, в сучасних умовах рівень забезпечення фермерських господарств виробничими ресурсами є найбільш дієвим обмежуючим фактором розвитку цього сектору АПК. Вибираючи тип господарської спеціалізації фермер має оцінити свої можливості в цьому відношенні, включаючи і наявність ресурсу праці. Якщо в зерно-буяковим виробництві в розрахунку на 1 людину-годину праці одержують 6,1 тис.крб. валової продукції (в закупівельних цінах 1993 р.) і 3,2 тис.крб. валового доходу, то при виробництві зерна, насіння багаторічних трав і соняшнику - відповідно 6,0 і 3,0 тис.крб. Найменше окупність виробничих ресурсів і праці в овочевих господарствах. Незважаючи на те, що тут одержують в розрахунку на 1 га ріллі найбільш високий валовий дохід - в порівнянні з зерно-буяковим виробництвом в 6,7 рази, проте тут більше використовують виробничих ресурсів і особливо - ручної праці. Наймана праця через заробітну плату значно зменшує доходи фермерів.

Виробництво продукції тваринництва в фермерських господарствах характеризується більш рівномірними затратами на протязі року, що зумовлює доцільність поєднання галузей. Завдяки поєднанню рослинницьких і тваринницьких галузей досягається більш рівномірне використання виробничих ресурсів, більш повна утилізація відходів (побічної продукції), підвищується ефективність виробництва. Результати по оптимізації виробничих структур фермерських господарств тваринницької спеціалізації приведені в табл. 3.

В структурі посівів модельних типів тваринницьких фермерських господарств головним джерелом кормів є рослинництво. Згідно раціонального чергування кормових та продовольчих культур, зернові культури в структурі посівів повинні займати 36-42 %, кормові - 58-64 %, в них багаторічні трави - 24-32 %.

Таблиця 3

Оптимальна структура посівів та поголів'я тварин в модельних фермерських господарствах тваринницької спеціалізації

Показники	Фактично в середньому на господарство за 1994р.	Типи господарств			
		V	VI	VII	VIII
Литома вага в ріллі: зернових		42	38	36	70
та зернобобових, всього, %	74,9	40	36	36	74
з них кукурудзи на зерно, %	2,5	10	12	20	28
		8	10	18	24
Кормові, всього, %	4,7	58	62	64	30
		60	64	64	26
в т.ч. багаторічні трави, %	2,4	24	24	26	12
		28	24	32	14
Технічні, всього, %	20,0				
Поголів'я великої рогатої худоби, голів	0,7	34	30	38	5
в т.ч. корів, голів	0,4	11	14	6	2
молодняк на вирощуванні, голів	0,2	3	9	3	1
молодняк на вирощуванні та відгодівлі, голів	0,1	17	7	29	2
Поголів'я свиней, голів	0,9	2	2	2	207
Поголів'я птиці, голів	6,2	50	50	50	50
Умовних голів на 1 га землі	0,05	1,0	1,0	1,0	2,6

Значно більші можливості щодо вирощування кормових культур набувають фермерські господарства при збільшенні площі землекористування до 50 га ріллі. Якщо тваринницькі господарства з площев ріллі 25 га позбавлені можливості вирощувати технічні культури, то при збільшенні площі до 50 га можливе виділення 4-10 % землі під посіви соняшника. Це загалом не змінює напрямок виробничої

спеціалізації господарства, але дозволяє мати найбільш прибуткові варіанти поєднання галузей.

В господарствах з землекористуванням 10 га ріллі доцільно здійснювати відгодівлю великої рогатої худоби або свиней при використанні відповідно 35 та 70% землі під посівами зернових культур в трьохрічному чергуванні інтенсивної сівозміни.

При виробничій спец.алізації I-IV типів (рослинництво) можливе екстенсивне виробництво, оскільки купувати мінеральні чи органічні добрива фермери не спроможні. Господарства ж V-VIII типів виробничої спеціалізації розраховані на інтенсивний спосіб господарювання. Для підвищення родючості ґрунту вони мають використовувати (при площі 25 га ріллі) 320-460 т органічних та 27-30 ц діючої речовини мінеральних добрив. Потреба ресурсів та ефективність функціонування цих типів господарств приведені в табл. 4.

Таблиця 4

Потреба виробничих ресурсів та ефективність функціонування в модельних господарствах V-VIII типу

Показники	Типи господарств			
	V	VI	VII	VIII
I	2	3	4	5
Використано добрив: органічних, т	380	335	460	320
	425	405	445	325
мінеральних ц д.р.	30	29	30	27
	28	27	30	23
Витрати кормів на 1 умовну голуву ц к. од.	52	46	63	21
Приходиться протеїну на 1 ц к.од., кг	96	123	97	106
	122	139	98	108

Продовження таблиці 4

I	2	3	4	5
Затрати праці, люд.-год	4313	4178	4408	5486
	4180	4050	4275	5302
Вартість валової продукції, тис.крб.	7700	7469	7667	10380
	8082	7686	7763	10380
Матеріальні витрати, тис.крб.	4074	3830	4646	3991
	4659	4327	4846	4219
Валовий дохід, тис.крб.	3626	3633	3021	6389
	3423	3359	2917	6161
в т.ч. на 1 га ріллі, тис.крб.	145	146	121	256
	137	134	117	246

При інтенсивному веденні фермерських господарств тваринницьких типів кормові ресурси власного виробництва складають 50,3 - 63,1 ц к.од. в розрахунку на 1 га ріллі, або 56,3 - 67,2 ц к.од. з гектару кормової площі. На одну умовну голову в скотарстві витрачається 46 - 63 ц к.од. на рік. На умовну середньорічну голову свиней - 21 ц к.од. При дотриманні вимог технології виробництва, заготівлі, збереження і переробки кормів цілком можливе їх збалансування по елементам живлення з забезпеченням вмісту сирого протеїну в розрахунку на 1 кг к.од. в межах 96 - 123 грами.

Розрахунки оптимізації виробничої структури фермерських господарств при раціональному поєднанні окремих галузей рослинництва і тваринництва показують, що цілком реальним є збільшення виробництва валової продукції в розрахунку на 1 га ріллі від 267 до 405 тис.крб. (в цінах 1993р.). Це в 2,6-3,9 разів більше ніж в середньому по сукупільному сектору виробництва.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. На сучасному етапі розвитку АПК та його ринкового рефор-

мування склалися реальні умови для формування селянських (фермерських) господарств як органічної складової частини багатуукладної системи аграрного виробництва. Проте вирішення цього завдання потребує створення відповідних матеріально-технічних та соціально-економічних умов, без чого ефективного функціонування фермерського укладу неможливе.

2. Фермерство, як форма господарювання, оснований на приватній власності, може розвиватися в індивідуальному (сімейному), спільному і корпоративному напрямках. На найближчу перспективу більш ефективною формою господарювання може бути така, коли фермери вступатимуть в кооперативні зв'язки з іншими суб'єктами аграрного сектору.

3. Диференціація розміру площі землекористування фермерів в досліджених зонах області не пов'язана з напрямком їх виробничої спеціалізації. Вона обумовлена загальною площею виділених для фермерства земель, кількості осіб, що бажають створити приватновласницькі товариства та забезпечення їх засобами виробництва.

4. В сучасних умовах фермерські господарства мають переважно рослинницьку виробничу спеціалізацію. Це обумовлено тим, що саме такі господарства можуть обходитись відносно незначною кількістю виробничих ресурсів. Проте в фермерських господарствах в зв'язку з відсутністю необхідної виробничої інфраструктури та значною питомою вагою покупок засобів виробництва в умовах різкого їх подорожчання, загальний розмір виробничих витрат в розрахунку на 1 га рілля переважує суспільний сектор. Подолання цього недоліку потребує значного підвищення урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності худоби, що вимагає додаткових коштів на інтенсифікацію виробництва.

5. Одним з істотних резервів підвищення продуктивності фермерських господарств є запровадження в них обґрунтованої оптимальної структури виробництва. В сучасних умовах обсяг виробництва формується на 89,9 % продукцією рослинництва і на 10,1 % продукцією тваринництва. Більш глибоке осіднання цих галузей сприяє продуктивному використанню наявних виробничих ресурсів і підвищенню економічної ефективності діяльності господарств.

6. Актуальним завданням є забезпечення високої професійної підготовки фермерів. Дослідження показали, що зараз лише 67,1% фермерів мають середню загальну та спеціальну освіту, з них 52,1% - механізатори, 6,2% - агрономи. Значний прогарок фермерів зовсім немає сільськогосподарської освіти - 16,4 %.

7. Відносно низький рівень технічного забезпечення фермерських господарств та обмежена площа їх землекористування зумовлюють необхідність влаштування розгалуженої мережі прокатних машино-тракторних станцій та пунктів, створення товариств по спільному використанню техніки, а також поширення приватних чи акціонерних підприємств по виконанню сільськогосподарських робіт для фермерів.

8. Проведені дослідження показали, що сучасна обмеженість площі землекористування фермерських господарств не забезпечує умов господарювання на основі розширеного відтворення. Збільшення площі землекористування до граничного розміру, який дозволяється чинним законодавством, значно сприяє покращанню техніко-економічних показників господарської діяльності фермерів.

9. Найбільш суттєвим напрямком подальшого розвитку фермерських господарств є забезпечення їх оптимальної виробничої структури. Проведені дослідження дають підставу рекомендувати виробничу структуру в залежності від площі землекористування. В господарствах, де землекористування складає до 10 га доцільно спеціалізу-

цією є зерно-бурякова або овочівницька. При збільшенні площі землекористування до 25 га ріллі рекомендуємо виробляти зерно і продукцію технічних культур в поєднанні з розвитком окремих галузей тваринництва. В цих господарствах необхідно відводити під кормові культури 26-64 % площі ріллі. При збільшенні площі землекористування фермерських господарств до 50 га доцільним є виробництво одного з видів тваринництва. Тут рекомендуємо під кормові культури виділяти до 80-96 % ріллі.

10. З метою посилення фінансової спроможності фермерських господарств рекомендується поширити розвиток комбінованого напрямку виробничої спеціалізації в оптимальному поєднанні галузей рослинництва і тваринництва. Розвиток виробництва продукції тваринництва в фермерських господарствах в оптимальному поєднанні з галузями рослинництва дозволяє збільшити одержання валової продукції в розрахунку на 1 га ріллі на 32,4-83,3 %.

11. Формування спеціалізованих фермерських господарств сприяє значному посиленню їх продуктивності. Виробництво продукції тваринництва внаслідок цього можна довести до наступного рівня в розрахунку на 1 га ріллі: в молочних господарствах - 30-36 ц молока та 1,6 ц м'яса великої рогатої худоби; в молочно-м'ясних скотарських господарствах - 17,6-26,4 ц молока і 2,7 ц м'яса; в м'ясних господарствах по відгодівлі свиней - 7,4 ц м'яса і при відгодівлі великої рогатої худоби - 6,1 ц м'яса.

12. Подальший розвиток фермерських господарств та формування фермерського устрою в складі АПК України буде визначатись матеріальною та фінансовою підтримкою держави, що сприятиме не лише розширенню відтворення їх виробництва на власній основі, але й забезпечить режим конкуренції і підприємництва як рушійних сил в продовольчому забезпеченні народу.

ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДИСЕРТАЦІЇ ОПУБЛІКОВАНО ТАКІ РОБОТИ:

1. Вініченко І.І. Конкуренція - умова переходу аграрних підприємств на ринкові відносини //Тези доповідей науково-практичної конференції "Вклад молодих вчених і спеціалістів в науково-технічний прогрес сільськогосподарського виробництва". - Ставрополь, 1991. - С. 164-165 (рос.).

2. Вініченко І.І. Приватизація і становлення селянських господарств //Тези доповідей науково-практичної конференції "АПК: ринкові відносини, приватизація, форми господарювання". - Ставрополь, 1991. - С. 189-190 (рос.).

3. Вініченко І.І. Конкуренція в системі механізму ринкової економіки //Тези доповідей науково-практичної конференції "Соціально - економічні проблеми перебудови". - Кривий Ріг, 1991. - С. 22 (рос.).

4. Вініченко І.І. Проблема землеволодіння та землекористування в процесі становлення фермерського устрою //Тези доповідей конференції молодих вчених "Актуальні питання забезпечення АПК". - Херсон, 1993. - С. 104 (рос.).

5. Мельник Л.Д., Вініченко І.І. Технічне оснащення фермерських господарств: проблеми та шляхи їх вирішення //Тези доповідей науково-практичної конференції "Формування економічного механізму ринкових відносин АПК". - Дніпропетровськ, 1993.- С. 12 (рос.).

6. Будащев Н.С., Вініченко І.І., Бурак І.М. Значимість ресурсозберігаючої технології землеробства для фермерських господарств Степсової зони України //Там же. С. 13 (рос.).

7. Мельник Л.Д., Вініченко І.І. Людський потенціал фермерства на Україні//Тези доповідей науково-практичної конференції "Організаційно-економічні та фінансово-кредитні проблеми ринкового реформування аграрного виробництва". - Дніпропетровськ, 1996. -

С. 28-29 (рос.).

8. Алексійчук В.М., Вініченко І.І. Забезпечення оптимального розміру землекористування селянських (фермерських) господарств // Там же. С. 32 (рос.).

9. Мельник Л.Ю., Вініченко І.І. Кредитне забезпечення фермерських господарств // Там же. С. 52. (рос.).

АННОТАЦІЯ

Виниченко И.И. Организационные основы становления и перспектива развития фермерства в Приднепровском регионе. Диссертация является рукописью. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 - Экономика предприятий и формы хозяйствования. Днепропетровский государственный аграрный университет, Днепропетровск, 1996.

Вещицається 9 научних робіт, які містять результати досліджень соціально-економічних проблем і пошук шляхів розвитку фермерського виробництва в Придніпровському регіоні. Предложено: шляхи рішення соціально-економічних проблем в період становлення фермерського укладу; типи і оптимальна структура виробництва фермерських господарств різних типорозмірів, при якій фермерство виступає можливою альтернативою громадському сектору і шляхи підвищення економічної ефективності функціонування фермерських господарств.

Resumé

I.I.Vinitchenko. Organization principles of formation and prospects of farming business development in Pridnieprovye region. The thesis paper is typewritten. It is submitted for a Candidate of Science degree in Economics 08.06.01, Speciality - Economics of enterprises and forms of management. Dniepropetrovsk state Agrarian University, Dniepropetrovsk, 1996.

9 research works are being defended. They contain results of socio-economic problems investigation as well as searching of development ways of farming production in Pridnieprovye. The following proposals are made: ways of socio-economic problems solution in the period of farming business formation; types and optimum production structure of farms of different sizes under the conditions of farming business being an alternative to public sector; ways of economic efficiency improvement on farms.

Ключові слова: власність, ринкові відносини. Фермерські господарства, кооперація, оптимізація виробництва, тип господарства, ефективність.

AB 34.117

AB 34.117